
Trajni in trajnostni razvoj mest: Intervju z Vladimirjem Bracom Mušičem

Author(s): Ivan Stanič and Vladimirjem Bracom Mušičem

Source: *Urbani Izziv*, december 1998, Vol. 9, No. 2, Urbanizacija in varstvo okolja / Urbanisation and Environmental Protection (december 1998), pp. 51-57

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180092>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This content is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

JSTOR

Trajni in trajnostni razvoj mest

Intervju z Vladimirjem Bracom Mušičem

razgovor vodil Ivan Stanič

Urbani izziv: Kaj vam pomeni trajnostni razvoj?

Trajnostni ali sonaravni ali sprejemljivi razvoj (kot sem ga sprva imenoval) je pomembna splošna zamisel, ki pa je v dveh vidikih slabo uporabna: takrat, ko jo razumemo kot surogat politične ideologije, in takrat, ko jo poskušamo konkretizirati za usmerjanje procesa urbanizacije. To zamisel lahko razumem le kot sredstvo ozaveščanja ljudi o definitivnih mejah zmogljivosti planeta in okolja ter kot opozorilo za dosledno upoštevanje naravnega ravnotežja ob vsakem posegu v prostor. Meje te zamisli so za zdaj že znane in v nekaterih vidikih tudi uresničene, npr. pri opredeljevanju ali celo uspešnem izvajanju nekaterih pomembnih okoljevarstvenih standardov (zaščita ozonskega plašča, postopno zmanjševanje CO₂ v zraku, „zaprite tehnologije“ itd.). Iz lastnih izkušenj, še posebej iz časa delovanja v Ljubljani pa vem, kako težko je organizirati nekatere razmeroma preproste ukrepe, npr. selektivno zbiranje in ustrezno odlaganje odpadkov iz gospodinjstev. In na drugi strani, kako lahko je politizirati okoljska vprašanja (naj spomnim na usodo programa za IV. samoprispevek v Ljubljani, ki je imel odličen in mednarodno verificiran program, a so ga rušili tako zeleni, kakor tudi 'ZSMS-ovci' – v svojem zgodnjem boju za oblast; danes bi rekel: tudi za politični in generacijski prestiž, katerega je motila „tehnokratska“ struktura, ki je vodila ljubljansko izvršno oblast po Titovi smrti ...).

Sicer pa na kratko izvirna definicija: *Trajnostni razvoj je takšen razvoj, ki zadošča današnjim potrebam, ne da bi pri tem ogrožal možnosti prihodnjih generacij, da*

zadostijo svojim lastnim potrebam.” (Svetovna komisija za okolje in razvoj – WCED, 1987)

Urbani izziv: Ali sta koncepta varovalnega in razvojnega planiranja v nasprotju?

Samo na videz in kadar ne upoštevamo njunih sodobnih paradigam, gl. npr. *Michael E. Colby, THE EVOLUTION OF PARADIGMS OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN DEVELOPMENT, "Strategic Planning and Review – Discussion Paper No.1", The World Bank, oktober 1989.* V resnici gre za nekakšen „dialektični par“, pojmovni par, ki je nerazdružljiv. Dejal bi, da „varovalnega planiranja“ in še manj **izboljševanja okolja** ni brez razvoja. Po drugi strani pa mora vsak dober razvojni načrt temeljiti na izčrpnih naravoslovnih analizah, še posebej če naj varuje ljudi pred naravnimi nesrečami in nesrečami, ki jih povzročajo ljudje sami.

Ob tem vprašanju pa mi je misel segla daleč nazaj. Ne bi hotel biti preveč oseben in zaradi tega ne bom govoril o odnosu do narave, ki so mi ga zapustili rodovi prednikov in seveda nazadnje oče, dijak znamenitega novomeškega profesorja Ferdinanda Seidla. Ne bom govoril o predavanju na celjski Ljudski univerzi leta 1940, ko sem iz ust Siniše Stankovića in v zvezi z ohridsko postrvjo prvič slišal besedo *ekologija*. Ne bom govoril o 'pionirju sociologije', ki je bil pravzaprav biolog in Huxleyjev učenec in – ne nazadnje – prostorski planer, Patricku Geddesu in njegovem: "Razišči, preden planiraš!" Še kot radovednemu (in z znanstvenim ter aktivističnim urbanizmom že obremenjenemu) študentu sta mi knjigo o svojem velikem očetu dala s posvetilom

Profesor Mušič se je po diplomi v Seminarju prof. E. Ravnikarja (1958) in opravljeni vojaški službi (pol leta tudi v okviru oboroženih sil Združenih narodov (UNEF) v Gazi) leta 1959 pridružil

Urbanističnemu inštitutu SRS (UI SRS) kot vodja oddelka za urbanistično raziskovanje. Leta 1964 je kot štipendist Fordove fundacije magistriral na Harvardu in 1966 postal sodirektor jugoslovansko-ameriškega projekta Študij regionalnega in urbanističnega planiranja s sedežem na UI SRS. Več let je bil samostojni raziskovalec in namestnik direktorja, od 1974 do 1980 pa direktor inštituta. Nato je bil 6 let vodja ljubljanske upravne službe za urbanizem in varstvo okolja in 2 leti podpredsednik

Skupščine mesta Ljubljane. Po vrnitvi na UI SRS leta 1989 je deloval kot znanstveni svetnik do upokojitve konec leta 1996. Ob izteku jugoslovansko-ameriškega projekta je bil med ustanovitelji interdisciplinarnega podiplomskega študija prostorskega in urbanističnega planiranja (IPŠPUP) in od leta 1980 do leta 1990 (z dodatnim tretjinskim delovnim časom) vodja Katedre za urbanizem na FAGG v Ljubljani. Trenutno predava metodiko prostorskega planiranja in urbanizma na interdisciplinarnem podiplomskem študiju planiranja in urejanja prostora, na Oddelku za krajinsko arhitekturo (Biotehniška fakulteta) pa v 1. letniku predmet Razvoj naselij in v

hčerka Norah (Lady) Maers in sin Artur sredi prelepega Edinburga, natanko pred 40 leti ... Potem bi se moral spomniti začetkov pri nas in Angele Piskernik, Cirila Jegliča in še koga, h katerim sta me napotila Edvard Ravnikar ali Marjan Mušič. Spomniti bi se moral knjige prof. dr. Kazimirja Tarmana "Človek in narava", ki sem ji v začetku 1963. leta pomagal na pot s kratko recenzijo z naslednjim zaključnim stavkom: "Vaša založba (tj. EMKA) bi z objavo tega dela storila dobro delo mladini, ki se naj mimo drugega prične pogostejše obračati k veliki šoli narave." Zakaj sem vse to vendar omenil? Zaradi dolgotrajne graditve neke nove, ekološko senzibilizirane predstave o urbanizmu in prostorskem planiranju, v kateri pojmov „varovalno“ in/ali „razvojno“, nismo razlikovali. Zelo specifično pa sem o tem pisal v knjižici "Varstvo narave in urbanizem", ki jo je leta 1965 izdal Prosvetni servis.

Colbyjeva preglednica paradigem pa je neverjetno podobna modelom, ki jih je Geddes imenoval "Thinking Machines". Spomnimo se: PROSTOR – DELO – LJUDSTVO (place – work – folk) in potem DEJANJA in DEJSTVA (acts and facts) in MISLI (SANJE) in DEJANJA (thoughts (dreams) and deeds) in vsa okenca v štirih deveternih matrikah ter vse povezovalne, in sploh, čudovita leta znanstvenega optimizma in oblikujočih se utopij na prelomu stoletij ...

Menim, da je prišlo do razločevanja varovalnega in razvojnega planiranja zaradi enostranskosti ('gradbeniški') slednjega, pa tudi zaradi adolescenčne identitetne krize novih kadrovskih profilov, ki so prihajali na sceno (že institucionaliziranega) prostorskega planiranja iz naravoslovja in družboslovja. Sicer pa so nasprotja koristna, spodbujajo ustvarjalnost in dvom hkrati.

Urbani izziv: Kdo je dolžen skrbeti za zdravo okolje?

Kakšno vprašanje! Vsi, vendar! Toda, kadar pravimo 'vsi', to lahko

pomeni tudi nihče. Zato je treba reči, da vsak po svojih zmoglostih, nalogah in položaju. V tako nastali ali nastajajoči delitvi dela pa so najzanimivejše entitete: **posameznik, interesna skupina, civilna družba, krajevna samouprava in državna uprava**. Zelene stranke pa vtaknite kamor hočete, če ne marajo biti v okvirih civilne družbe in gibanj z zelo legitimnim položajem javne kritike ...

Skrb za zdravo okolje je kot vsaka skrb, povezana z našim čustvenim in našim racionalnim bitjem. Današnje stanje okolja in ugotovljeni negativni trendi, zahtevajo spremembo splošnega odnosa do vseh razsežnosti okolja, spremembo civilizacijskih norm in zelo obsežne organizacijske in finančne ukrepe. Med temi jih je že zelo veliko predmet mednarodnih (in svetovnih) pravnih obveznosti, še več pa jih bo treba razviti v lokalno specifičnih okoliščinah in na vseh ravneh državne uprave in krajevnih samouprav. e večkrat sem citiral „5 strategij“, ki jih je bil prvič formuliral nek pozabljen avtor prav v zvezi z **izvedbenimi ukrepi za varstvo in izboljševanje okolja**.¹ Naj jih ponovim¹: *zakonski in institucionalni okviri*,² *finančno-ekonomske obligacije*,³ *tehnološke in tehnične rešitve*,⁴ *izobraževanje, vzgoja in promocija* in *sodelovanje na ravni krajevnih skupnosti (ali participacija javnosti)*. Pogled na te vsebinske in organizacijske sklope nam ne nakazuje le kompleksnosti problematike in obveznosti, temveč tudi potrebno širino angažiranih dejavnikov. 'Svoje' naloge imajo različne dejavnosti in različni vladni resorji, npr. kmetijstvo, industrija, promet itd. Zajet mora biti celoten prostor, vendar pa velja posebna pozornost mestom kot največjim koncentracijam (prizadetih) ljudi in – najbolj koncentriranim onesnaževalcem. Tudi glede pozornosti okoljski problematiki mest sem že pred časom pisal o specifičnih akcijskih nalogah, ki si jih je zastavila OECD.² Zanimiv je njihov selektivni pristop z izborom treh glavnih področij problematike in sicer: **prenova mest,**

mestni promet in upravljanje energije v mestih. Na ta način se vzpostavljajo operativna razmerja do nosilcev skrbi za zdravo okolje ...

UI: Ali je tudi politika zagotavljanja kakovostnega okolja odvisna od prevladujočih vrednostnih sistemov v družbi?

Nedvomno je. Vendar nas tak kratek odgovor ne more zadovoljiti, če se vprašamo za različne sisteme vrednot ali za sestave vrednot, ki so odvisni od spola, starosti, izobrazbe, ali celo za tiste sestave vrednot, ki so odvisni od ekonomskega položaja posameznika ali določene družbene skupine. V naslednjem koraku pa pridemo (v tem toku razmišljanja) do vprašanja kako so sestavi tako različnih vrednot zastopani v našem sistemu političnega odločanja, npr. v parlamentu, bodisi v Državnem zboru ali v (družbeno operativno žal) veliko šibkejšem Državnem svetu. Za prvega ve vsak spremljevalec njegovih zasedanj, da je kraj za uveljavljanje partitokracije. Za drugega pa pravijo, da naj bi v večji meri zastopal interese stanov in (vsaj) določenih družbenih skupin ...

Na drugi strani imamo problem objektiviziranja vrednot in logičnega sestava „vrednostnih sistemov“, pri čemer pa se poskušajo uveljaviti določeni korpusi bolj ali manj eksplicitnih ideologij, npr. „liberalistične“, „krščanske“, „socialistične“ ali „socialdemokratske“ itd. Seveda sem te pojme namenoma zapisal pod polnimi narekovaji, ker se v njih, tudi glede odnosa do okolja, uveljavljajo interesi tržno-kapitalističnega tipa v smislu gesla *laissez faire, laissez passer* ali interesi Cerkve (kot organizacije) ali, žal v veliko manjši meri, interesi socialnih skupin, ki so tako ali drugače ogrožene itd.

Vendar poskusimo ostati na ožjem področju nalog in profesionalne etike in deontologije urbanistov in prostorskih planerjev, ki imajo v svoji stroki zelo močno

orodje za varstvo in izboljševanje okolja. To 'orodje' je seveda lahko bolj ali manj prepričljivo, njegova uporaba pa je vse prevečkrat tudi deterministična. Spomnimo se le znamenitega diskurza o *arhitekturnem determinizmu*, ki je posledica prepričanja arhitektov (ali njim podobnih disciplin), da kakovost njihovih projektov bogati okolje, osrečuje ljudi itd(3). Arhitekturni determinizem ni le 'socialna teorija planerjev samih' (Bailey), temveč tudi poskus preučevanja funkcij arhitekturnega esteticizma kot politične teorije. Pri obeh različicah gre predvsem za strokovno legitimizacijo oblikovalčevega lastnega sistema vrednot in seveda za vztrajne poskuse uveljavljanja tega sistema pred vrednotami klientele. 'Varnostni ukrep', ki se je razvil v zadnjih dveh desetletjih, je *laična participacija v načrtovanju*, ki je v bistvu novejša varianta *advokativnega planiranja*(4). Morda se zdi, da sem nekoliko zašel od vprašanja, vendar je bil glavni namen tega kratkega ekskurza opozorilo na potrebo kritične samorefleksije stroke, ki ji prav na področju obravnavanja različnih vrednostnih sistemov dostikrat zmanjka sposobnosti za komunikacijo in kolaboracijo z drugimi ljudmi, naročniki ali odločevalci.

Vrnimo se k nakazanemu problemu 'objektivizacije' vrednot in sicer v tistem delu, v katerem vemo, da so vrednote neposredna podlaga načrtovalskim ciljem in nalogam mestne izgradnje. Kompleksnost sodobnega mesta in njegova velikostna razmerja imajo številne zakonitosti, ki bi jih lahko označili tudi tehnične, torej javnosti prikriti ali težje dostopne. V mislih imam komunalno-infrastrukturne sisteme, soodvisnosti v rabi prostora, nekatere lastnosti 'geometrije mesta' ipd. Na takih področjih mora strokovnjak promovirati in varovati *javni interes*. To je posebej težka naloga, ker vsakdanja urbanistično politična in upravna praksa sama po sebi ponavadi ne vključuje širših prostorskih soodvisnosti in dolgoročnih ča-

3. letniku predmet Urbanistično načrtovanje. Leta 1970 je bil gostujoči profesor v Detroitu (WSU) in leta 1975 v Seattlu (UW). Takrat in ob drugih priložnostih je bil vabljen kot predavatelj na več kot 30 ameriških in evropskih univerz. Deloval je v okviru OECD kot ekspert za upravljanje mest in za organizacijo urbanih raziskav ter je registrirani svetovalec UNCHS z glavnimi opravljenimi misijami leta 1970 na Danskem, ob popotresnem projektu v Iranu (1992 – 1998) in ob pripravih dokumentov Habitata II (1995 – 1996). Profesor Mušič je vodilni soavtor soseske „Ruski car“ v Ljubljani, projektov „Split 3“ in „Maribor-Jug“, urbanističnih načrtov za Novo mesto in Kranj itd.

Je med dobitniki
nagrade časopisa
Borba, Jugoslovanskega
inštituta za urbanizem
in stanovanje,
Plečnikove medalje in
drugih priznanj,
medalje OZN „V službi
miru“, dveh visokih
jugoslovanskih državnih
odlikovanj, zlate značke
Zveze urbanistov
Jugoslavije, priznanja
Zveze urbanistov
Vojvodine itd. in med
ostalim „Distinguished
Member of the Johns
Hopkins University
International Urban
Fellows“ ...

*Bibliografski seznam
obsega okrog 80 strani
naslovov študij,
referatov, razprav,
člankov ter radijskih in
televizijskih nastopov.
Bil je med uredniki revij
Arhitekt, Naši razgledi,
Sinteza, Urbanizem in
Urbani izziv ...*

sovnih razsežnosti. Spretni politiki vedno poskušajo omejiti problem na vsaj približno rešljivo merilo in ga potem reševati v času svojega mandata ... Vendar je prav v opozarjanju na 'zločesto naravo' večine urbanih problemov in zaradi tega v širitivi njihovega prostorskega, družbenega in časovnega konspekta temeljna deontološka poteza naše profesionalne etike.⁵

**UI: Ali se neposredni javni interes neha z izgradnjo primer-
nih komunalnih sistemov (ko-
lektorji, čistilne naprave, sme-
tišča)?**

Seveda se ne. Javni interes v mestu zadeva prostorsko urejanje vseh urbanih funkcij in omogočanje racionalnega prostorskega razvoja mesta. Za ta razvoj praviloma ne moremo podati časovne meje in vsi poskusi opredeljevanja 'optimalne velikosti' mesta so se pokazali za utopične. Menim, da je treba na področju urbanizma strateško planiranje pglavitnih prostorsko strukturnih prvin in hkrati programiranje in projektiranje v 'dosegu akcije', se pravi v funkcijsko programskih, finančnih in dr. realnih okvirih delovanja, ki so na voljo v dogledni bodočnosti 5, 7 ali celo 10 let. To mora biti začetni preizkusni kamen razumevanja javnega interesa tako pri strokovnjakih, kakor tudi pri politikih in širši javnosti.

**UI: Predlog Nacionalnega pro-
grama varstva okolja (NPVO) je
že pripravljen. Kako bo izvedba
programa vplivala na kakovost
bivanja v Sloveniji?**

VBM: V tem trenutku lahko izrazim le upanje, da bo. Tu ne gre več za ozaveščanje, temveč za prvine konkretnega akcijskega programa, ki bo vodilo državnemu skladu za varstvo okolja in prek njega finančnim mehanizmom, ki bodo lahko vplivale na posodabljanje tehnologij in uresničevanje drugih sanacijskih programov. Posredno bo to vplivalo na

kakovost bivanja v mestih, ki me tu predvsem zanimajo. Manj optimističen sem, če pogledam Ljubljano in usodo 'ekoloških projektov', pri katerih sem nekoč sodeloval v okviru že prej omenjenega, referendumsko neizgla-sovanega 'IV. samoprисpevka': Sanacija TETO v Mostah, izgradnja CČN v Zalogu, povezovalne zanke primarnih vodovodov, zaščita in bogatenje podtalnice, ravnanje s komunalnimi in dr. odpadki. Mesto je, po prevratu 1990, zavrglo veliko vložnega strokovnega dela, od tujcev plačano feasibility študijo za TETO, povsem dober in mednarodno verificiran projekt CČN, ponujeno ugodno posojilo Svetovne banke, (lahko bi mu rekli 'prvo tranzicijsko posojilo'), pristalo je na vmešavanje centralizacijskih tendenc na državni ravni itd. Bilo bi zelo zanimivo analizirati *sine ira et studio*, kdo vse in zakaj je začel ta vprašanja politizirati in kako so se na tem programu brusili kremplji bodočih strankarskih akterjev. Mnogi med njimi so medtem izginili, veliko pa jih sedi na odgovornih položajih in NPVO vidim kot *hic Rhodus* ...

Ne pozabimo, da gre šele za gradivo, ki je namenjeno 'prvem branju'. In kako je že bilo z Nacionalnim stanovanjskim programom, ki je že pred 'tretjim branjem'? In kako je s podzakonskimi akti na obeh (in še kakšnih drugih) področjih? Varstvo in izboljšanje okolja je sicer področje državne skrbi, ki je sicer veliko bolj kot stanovanjsko sankcionirano z evropskimi in svetovnimi mednarodno pravnimi listinami oz. obveznostmi. Torej bodimo optimistični.

Kakovost bivanja v mestih je močno odvisna od uspešnosti reševanja prometnih problemov, ki se zaostrujejo iz meseca v mesec. Prvi vtis ob pregledovanju NPVO je, da teh problemov še dolgo ne bomo mogli začeti reševati na zares učinkovit način. Tudi mi ni znano, da bi občinske samouprave že začele s pripravami svojih programov. Ali smo zares lahko optimistični?

Urbani izziv: Ali menite, da se bodo bistveno spremenili odnos in odgovornost posameznika do okolja ter tudi odgovornost gospodarskih subjektov?

To je, žal, odvisno predvsem od teže in doslednosti izvajanja sankcij. In spet: katera področja bi lahko bila za vzgled, mogoče izvajanje novega prometnega zakona?

Urbani izziv: Kakšno naj bi bilo "trajnostno mesto"?

Odkar je komisija norveške premierke gospe Gro Harlem Brundtland pripravila svoje znamenito poročilo o naši skupni prihodnosti,(6) je bilo nešteto poskusov aplikacije koncepta *sustainability* na mesta oz. v urbanističnem planiranju in oblikovanju. Eni so zagovarjali 'kompaktno mesto', drugi so le-temu oporekali energetske intenzivnosti ... Kako so se lotili stvari v OECD, smo že povedali, s selektivnim adresiranjem glavnih skupnih problemov mest v razvitih državah: prenove, prometa in upravljanja energije. O tem, kako so nadaljevali svoja prizadevanja v Združenih narodih in njihovih specializiranih agencijah, govorijo deklaracije in drugi dokumenti ('agende') iz Ria in iz Istanbula. Na *Habitatu II* je bilo končno eno od izhodiščnih gesel: "Trajnostni razvoj človekovih naselij" in njegova agenda je že bila prevedena v slovenščino(7) in natisnjena v 1200 izvodih, ki bodo verjetno dosegli vse, katerim so namenjeni, oblikovalcem in izvajalcem programov urbane graditve. Kot eden od mednarodnih svetovalcev, ki smo sodelovali pri pisanju prvih verzij agende v Nairobiju in potem vse do Istanbula, prek Pariza in New Yorka spremljali njeno politiziranje v nepremostljivih razlikah med državami razvitega in nerazvitega sveta, vem, kako je postopoma otopela ost akcijske moči. Vendar je agenda tu in vsebuje zelo širok vsebinski razpon, ki bi se lahko odrazil tudi v naši zakonodajni in upravni praksi, seveda po ustrezni konkretizaciji, za katero bi npr. morale poskrbeti tudi šole.

V agendi *Habitata II* so trajnostna človekova naselja obravnavana med **Zavezami** in zlasti obširno v poglavju **Svetovni program delovanja**. Med vsebinskimi prvinami bi rad posebej poudaril **izrazito socialno komponento**, ki se v naših sedanjih okoliščinah izgublja ali pa odraža v spontanem razslojevanju, naraščanju socialnih razlik, nezadostni stanovanjski graditvi, naraščajočem kriminalu itd. Še posebej pa bi želel poudariti, da je že 'Brundtland Report', kot izvor koncepta trajnosti (ali vzdržnosti), vseboval poglavje *The Urban Challenge – urbani izziv*. V njem so se, po opisu zaskrbljujočega stanja, osredotočili na podpoglavja: *Nacionalne urbane strategije*, (kakršno utegnemo dobiti tudi mi z Resolucijo o prostorskem razvoju, ki je v pripravi in ob pogoju, da bo v njej dobila ustreznejše mesto **politika usmerjanja poselitve in politika razvoja mest**), *Krepitev krajevnih oblasti*, (kako zanimivo!), *Zaupanje vase in vključevanje državljanov*, *Stanovanje in storitve za siromašne* in končno: *Pridobivanje večjih sredstev*. Značilno za oba dokumenta, ki jih omenjam, je omejevanje na regionalno razsežnost procesa urbanizacije in obravnavanje mest v širšem socialno-ekonomskem in prostorskem kontekstu. Podrobnosti so prepuščene načrtovalcem oz. lokalni akciji.

Urbani izziv: Kdo bo financiral tako mesto (primer Curitiba ipd.)?

Razmeroma majhna in izjemna akcija v brazilski Curitiba in še nekaj sto primerov *Best Practices*, ki so polnili promocijska gradiva posameznih držav in razstavne panoje na istanbulskem *Habitatu II*, so rezultat organiziranega prizadevanja državnega, regionalnega in lokalnega nivoja oblasti in bolj ali manj *ad hoc* vzpostavljenega sodelovanja med zasebnim in javnim sektorjem gospodarstva. V vseh primerih gre tudi za **pobude močnih gibanj civilne družbe**. Na *Habitatu I* v Vancouveru, leta 1976, sem bil jaz zadovol-

žen za predstavitev takratnih jugoslovanskih primerov 'najboljših praks'. Zvezni odbor (pod vodstvom ministrice za socialna vprašanja, Slovenke Zore Tomič) je takrat odbral načrtovalsko zasnovo in začetek realizacije *Projekta Split-3* in Velenje, kot primer novega mesta. Zakaj to omenjam? Zato, ker tudi po teh primerih vemo, da velikih projektov mestne graditve ali prenove ne more biti brez usklajenega delovanja vseh, zgoraj omenjenih dejavnikov.

Danes sta aktualni besedi **omogočanje** in **stimuliranje**. To pomeni, da mora država s svojimi skladi in skladno s svojo politiko oz. socialno-ekonomskimi ter okoljskimi cilji vzpostaviti 'vzdušje' usklajenega prizadevanja in mobilizacije lokalnih in zasebnih sredstev.

Urbani izziv: Ali trajnostni razvoj mesta pomeni razvoj v mejah zmogljivosti mesta (finančnih in človeških) ali nek abstrakten model predindustrijskih bivanjskih kakovosti ... kar koli to že je?

Zagotovo prvo, a z dodatkom: **tudi v mejah 'nosilne zmogljivosti' okolja in krajine**. Uveljavljanje 'modelov predindustrijskih bivanjskih kakovosti' vidim kot eno od ne preveč uspešnih smeri delovanja 'novih duhovnih gibanj'. Pri tem pa ne gre za nekaj čisto novega. Podobne zamisli so se vrstile od socialno utopičnih modelov in celo realizacij v času zgodnjega kapitalizma do dogmatične razlage ideje *Neighbourhood Unit*, enota soseske, ki pa se je vendar *mutatis mutandis* tudi množično uresničila, vsaj kot razpoznavna in funkcionalno dimenzionirana enota mesta. Stranpot je najbrž težnja po 'mestnih vaseh', čeprav poznamo tudi take primere, npr. v ZDA in v Veliki Britaniji. Priznati pa moramo, da gre ponavadi za bivanjsko kakovost bogatejših slojev in za fizično podobnost, manj pa za socialne, socialno-psihološke ali splošno kulturne značilnosti vasi, ki bi jih bilo mogoče znova vzpostavljati.

V tem kontekstu bi, z vidika trajnostnega razvoja mest, plediral za uvedbo obveznih **presoj o vplivih na okolje**, tudi za stanovanjske projekte in sicer ne glede na velikost. Ekološko agresivna je namreč, tako razpršena družinska gradnja, kakor tudi stanovanjska gradnja visokih gostot, dejal pa bi, da nič manj kot izgradnja cest, tovarn ali agrarno tehnično poseganje v okolje.

Urbani izziv: Zanimiv poudarek je, da se med obrambne sposobnosti neke države (v družbenem smislu) kot čedalje bolj pomemben dejavnik uveljavlja ohranjenost okolja. Ali lahko to komentirate?

Mislim, da ne gre le za 'obrambne sposobnosti', ne v širšem družbenem smislu, ne v ožje vojaškem, gre tudi za **privlačnost v sodobnem času tekmovalnosti mest in regij**. Po drugi strani pa gre za dejstvo, da imajo varstvo in izboljševanje okolja, preventijsko planiranje z vidika naravnih in antropogenih nesreč in načrtovanje za obrambo ali splošno varnost veliko skupnih potez. Pri vseh treh oblikah dejavnosti gre za temeljito poznavanje naravoslovnih in drugih značilnosti danega prostora, pri vseh gre za oceno prvin ogroženosti in ranljivosti celote, pri vseh gre za olajševanje t. i. *kriznega menedžmenta*, ki mora pomeniti tudi dobro poznavanje socialnih tveganj in razvojnih potencialov. V vašem vprašanju sem morda videl tudi sled spogledovanja z nekoč aktualnim konceptom 'samooskrbe', ki pa so ga povsem povozile aktualne globalizacijske težnje. Danes je težnja po avtarkičnosti gospodarstva ali katerekoli druge strukture, npr. celo umetnostne kulture, čisti anahronizem. Lahko pa se uveljavlja posebnost, samobitnost, izvirnost, seveda v mejah svoje funkcionalne in izrazne moči. Prav te lastnosti, ali če hočete, te vrednote pa so vrednote, ki rastejo iz čisto določenega okolja, družbenega in fizičnega.

Sintagmo 'obrambne sposobnosti' lahko razumem tudi drugače in jo

povežem z razvijanjem stabilnosti ter perspektive države. Tega so se zavedali tudi avtorji koncepta trajnostnosti, ko so med strateške imperATIVE zapisali, da mora svet "... hitro razviti strategije, ki bodo nacijam omogočile premik iz sedanjih, pogosto destruktivnih procesov rasti in razvoja na pota trajnostnega razvoja..." Poročilo WCED navaja nedvoumno sožitje naslednjih kritičnih ciljev za okolje in za razvojne politike, ki sledijo konceptu trajnostnega razvoja: oživljanje rasti;

- spreminjanje kakovosti rasti;
- zagotavljanje osnovnih potreb v zaposlovanju, prehrani, energiji, vodi in komunalni higieni;
- zagotavljanje vzdržne ravni števila prebivalcev;
- zavarovanje in krepitev osnove naravnih dobrin;
- preusmerjanje tehnologije in upravljanje tveganja ter
- združevanje okolja in ekonomije v političnem odločanju.

Mislim, da tudi te besede same po sebi govorijo za povezano obravnavanje razvojnega in varovalnega planiranja.

Hvala za razgovor.

Opombe

- 1 Vladimir Braco Mušič, *Pet strategij proti nedovoljenim posegom v prostor*, str. 444-452 v reviji TEORIJA IN PRAKSA, XXX/5-6, Ljubljana 1993.
- 2 Vladimir Braco Mušič, *Nove prvine urbanistične politike (ob najnovejši publikaciji OECD)*, str. 759-772 v reviji TEORIJA IN PRAKSA, XXVII/7, Ljubljana 1991.
- 3 Sintagmo je uvedel angleški sociolog Maurice Broady s knjigo *Planning for People: Essays in the Social Context of Planning*, NCSS London 1968. Gl. tudi Joe Bailey, *Social Theory for Planning*, Routledge & Kegan Paul, London in Boston 1975. S prof. Broadyjem so se srečevali tudi raziskovalci UIRS ob študijskem delu o marginalnih regijah Evrope.
- 4 Paul Davidoff, *Advocacy and Pluralism in Planning*, str. 596-615 v zborniku TAMING MEGALOPOLIS, 2. del: HOW TO MANAGE AN URBANIZED WORLD, Doubleday & Co, Garden City, N.Y. 1967.
- 5 Vladimir Braco Mušič, *Urbanistična deontologija kot profesionalno etični problem: ZA POSLEDICE SO ODGOVORNI (TUDI) STROKOVNJAKI*, str. 29-31 v reviji OKOLJE, VI/3/4, Ljubljana 1998.
- 6 World Commission on Environment and Development, *OUR COMMON FUTURE*, Oxford University Press Oxford, New York 1987. (Leta 1991 je izšel že 13. ponatis!).
- 7 Izdalo Ministrstvo za okolje in prostor – Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana 1997.